

Szarajevó-giccs

A Passengers Miss Sarajevo című videoklipjében Bono, a U2 énekese és Pavarotti fülbemászó dallamot dúdolgatnak. A tragédiát hoznák emberközbe – de popzenei mű erre nem képes. A világhíró énekesek persze próbálkoznak, az üzlet az üzlet. Most tehát éppen Sarajevó szépe által üzenik: volt egyszer egy háború, de a háborúban is élnek az emberek, ott is vannak szép lányok, természetesen mindez nagyon szörnyű paradoxon, de e tragédiából mi csináltunk egy szép művet, egy gyönyörű szongot, okuljatok, és főleg: egyétek-vegyétek. Háború és szépség, Mars és Vénusz, alias Arész és Aphrodité összepárosítására történik itt kísérlet. Volt erre már példa, gondoljunk Marinetti vadóckodására, akinél azonban e két dolog egymás kiegészítője, nem pedig butuska ellentételezése, agitpropos megjelenítése emberinek és embertelennek. Sztárjaink teátrális tragikumot kreáltak a valódi tragikumból, és egy nagy giccsot, nem mellékesen. A CNN úgymint csak vért szállít, gondolhatták, kell valami más, valami, ami még megfogja a lelketlen, elfásult embereket, hogy rádöbbenjenek... No de mire?

Szarajevó mint keserű szimbólum egyre inkább elgiccse-sül, tömegkulturális terméké válik, megfosztják aurájától. Egyedi-egyszerisége a sokszorosítással, a minden formában való megjelenítéssel elveszik, és megszokottá, mindennaposná válik, a nap bármely pillanatában fogyasztható árucikké lesz. Azaz már lett. Sarajevó-dömpingben élünk. Persze ezért sem a sarajevóiak a hibásak. Hanem azok, akik – borzalmaktól mentes életük delén – úgy érzik, végre megvan az igazi témájuk, s azt műalkotássá kell formálniuk. Ezek az emberek nemigen törődnek azzal, hogy háborúban hallgatnak-e a műsák vagy lehet-e „x” esemény után verset írni. Nem mintha ezekre lenne örökérvényű felelet, de feltevésük jelezné az egyértelműség hiányát. Mivel a sarajevói művészek autentikusan (még) nemigen tudták megragadni a témát – gondolták a külföldiek –, hát majd ők segítenek és megmagyarázzák, mi micsoda. Sarajevóból vándorcirkuszt csinálnak, éhező művészekként vonultatják fel a sarajevóiakat a porondra, s kapható a Sarajevó-vodka és -whisky. Mindeközben éppen csak a lényeg sikkad el. Mert tapsolni kell ma annak, aki Sarajevón kívül élénk áll, s azt mondja: én sarajevói vagyok – ez az euro-amerikai norma.

Bezzeg ha valaki azt mondaná: Srebrenicából jövök, meglepődnének és nem is tudnának megszólalni. Srebrenica tabu – és a művészek se fogják maguknak egyhamar felfedezni, az már túl sok érzékeny lelküknek, ami ott történt. Igaz, **Eörsi István** próbálkozott valamivel, de – és ez jellemző – még a város nevét se tudta tisztességesen leírni. Srebrenicáról hallgatni fogunk – Sarajevóról pedig sikk beszélni.

Sikk elolvasni Zlata Filipović naplóját, mely negyven oldalasan került ki Sarajevóból, aztán a papa egy kicsit kibővítette: könyvalakban kelendőbb lehet. Nemrégiben Budapesten is megjelent a sarajevói művészek vándorkiállítás, s noha a műalkotások egy része pátoszmentesen és tényleges tragikusságával eleget tudott tenni az „autentikus műalkotás” meghatározhatatlan kritériumainak, de a videovetítések már az ambivalencia jegyében zajlottak. Egyfelől ugyanis a legvéresebb, szinte színpadias jelenetek vetítődtek le, másfelől pedig olyan kisfilmek, reklámok, melyeket tetemes ironia és önironia hatott át. De azon ők sem tudtak

túllépni, hogy valamiképpen a tragédiák között is felállítható egy hierarchikus rangsor, és a legnagyobb tragédiákat már egyre nehezebb megragadni a művészetek hagyományos nyelvén és hozzáállásával, legfeljebb dokumentálni lehet. Csak hát a dokumentum nem műalkotás, bár a dilettánsok éppen azt hiszik, hogy az.

Pontosan ide illik az, amit Walter Benjamin írt a műalkotások kultikus és kiállítási értékéről. Ma nem az a fontos, hogy Sarajevó sorsa megjelenítődjön a művekben, hanem az, hogy Sarajevó ki legyen állítva, fel legyen mutatva, és a közönség azt mondhassa: láttam, befogadtam – mert ez a divat. Ám eközben Sarajevó szimbóluma közhasználati cikként már nem jelképe annak, ami történt. Vagy ha szimbólum is maradt, eredeti jelentése elveszett a folyamatos alkalmazás koptató ereje közepette. Ezért ha ma egy költő véletlenül Sarajevóról ír verset, biztosan kudarcot fog vallani, bármely műtész könnyedén fog rámutatni a hitelesség hiányára, az erőltetettségre. Ám ezért nem a költő, még kevésbé Sarajevó maga hibáztatható, hanem inkább Bono, Pavarotti és mások, akik a szimbólumot – megfosztva lényegiségétől – úgy kódolták át, hogy az a tömegek számára is érthetővé és fogyaszthatóvá váljon.

HORVÁTH György

